

De uønskede

John Bertelsen og Birgit Kirkebæk

Maribo Amts Arbeids-, Tvangsarbeids- og Daareanstalt¹ ved Sakskøbing åbnede i 1866. Baroniet Guldborgland lagde jord til. De oprindelige bygninger bruges fortsat på det nuværende Saxenhøj: Forsorgshjem, Bo- og støttecenter og Den Sociale Virksomhed Guldborgsund.

Fra 1868 og frem til 1930 skilte Anstalten sig af med de mest besværlige anbragte. De blev bortsendt til Amerika på enkeltbillet. Anstaltens skiftende inspektører og sognekommunerne samarbejde om det. Anstalten stod for det praktiske.

Sognekommunerne betalte. I arkivet² har vi har fundet 27 personer, der blev bortsendt. Om dem har vi skrevet mere udførligt i ”Uønsket i Danmark, bortsendt til Amerika”³ I denne artikel er fokus på to skæbner: Peter Larsen fra Maribo, der afsonede tvangsarbejde og Olga Andrea Madsen fra Nakskov, der var anbragt i afdelingen for sindssyge. Peter Larsen rejste i 1899 og Olga Andrea Madsen et par år tidligere. Larsen nåede frem. Det fremgår af et brev han år senere sendte til Anstaltens inspektør. Olga Andrea strandede ”frivilligt” i Norge hos Frelsens Hær, der ansatte hende som sygeplejerske, fremgår det af korrespondancen.

Af de mange anbragte i både tvangsarbejde og i sindssygeafdelingen var det et beskedent antal, der blev sendt til Amerika. Udvandringen til Amerika fra Lolland var over en årrække omfattende. Det samme var tilstrømningen af landarbejdere. Fra det jyske og fra Sverige. Senere også de polske landarbejdersker. De landarbejdere, der ikke klarede sig endte i Fattighuse eller på Anstalten. Nogle skilte man sig helt af med. Her beretningen om to af dem. Blev de sendt bort eller fik de en sidste chance?

---

¹ Maribo Amt bestod af Lolland og Falster, der var inddelt i fire herreder. Amtet havde 7 købstæder og 66 sognekommuner

² Saxenhøjarkivet. Arkivet findes på matriklen.

³ Titel in print

Anstalten. Foto fra omkring 1880. Saxenhøjarkivet.

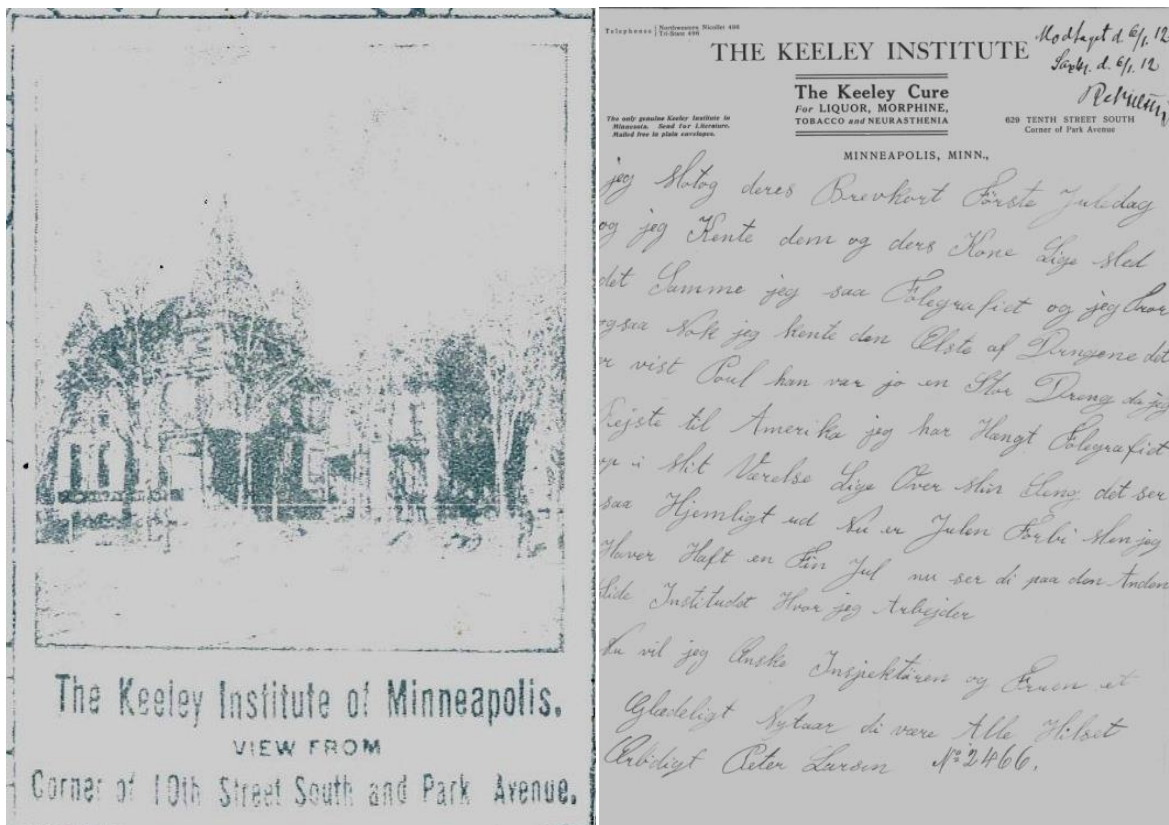
Gid vi aldrig se ham mere⁴

”Peter Larsen råbte et højt farvel!” Det var den 17. august 1899 kl. 23. Han var om bord på et dampskib på vej væk fra København. Skibet var allerede på 10 favne vand. Peter Larsen, som alle kaldte Bredahl, var på vej fra til Amerika. På kajen vinkede inspektør R. Nielsen og en assistent - begge fra Anstalten. Herefter er oplysninger om Bredahl få. Ordene i overskriften er Nielsens. Peter Larsen nåede Amerika. Det ved vi fra et brev, han godt 12 år senere sendte til inspektør Nielsen. Heri står der med Bredahls ortografi:

Jeg motog ders Brevkort Förste Juledag og jeg kente dem og ders Kone Lige med det Samme. Jeg saa Fölegrafiet og jeg har ogsaa nok jeg kente den Ælste af Drengene det er vist Poul han var jo en Stor dreng da jeg Rejste til Amerika jeg har Hængt Fölegrafiet op i mit Værelse Lige over min Seng det ser saa Hjemligt ud nu er Julen Forbi [...] jeg haver haft en Fin Jul nu ser di paa den Anden Side Indstitudet hvor jeg Arbejder. Glædeligt Nytaar di være Alle Hilset Ærbidigt Peter Larsen.⁵

⁴ Se også: Gid vi aldrig se ham mer ! Beretning om en deportation fra Maribo Amts 'Arbeids-, Tvangsarbeids og Daareanstalt'. Artikel i Handicaphistorisk Tidsskrift nr. 24/2010 Dansk Psykologisk forlag (2010)

⁵ Stamnummer 2466. Peter Larsen (kaldet Bredahl) Brev fra Bredahl til inspektøren af 6. januar 1912. Saxenhøjarkivet.

Brev fra Bredahl til inspektøren. Bemærk at Peter Larsen undertegner brevet med sit stamnummer fra Anstalten. Saxenhøjarkivet.

Det, Bredahl henviste til, var brevets forside, der viser et lille bykort med et foto af ”The Keeley Institute – The Keeley Cure for Liquor, Morphine, Tobacco and Neurastheina, Minneapolis”.⁶ Her boede og arbejdede Bredahl. Der var gået en del år siden hans afrejse. Brevet er dateret 6. januar 1912. Bredahl havde gennem årene tilsyneladende været på brev med inspektøren. Brevet er det eneste fra Bredahls hånd, der findes i de personlige papirer, der er bevaret i arkivet.

⁶ Museet Helga Engs Hus i Oslo (Tidligere Åndssvageinstitution) har oplysninger om, at inspektør Eng som ung var på studieophold netop her.

Anstalten fra ca. 1910. Inspektørbolig og administration i centrum. Saxenhøjarkivet .

Nogle måneder inden afskeden på kajen blev Bredahl under bevogtning af politibetjent Jensen sendt til Anstalten for at afsone ”den ham ved Maribo Birks Politidom af 10.ds overgaaede Dom af 90 dages Tvangsarbejde”.⁷ Jensen medbragte en relation [relation her et (doms)resumé], afskrift af dommen, lægeattest samt en fortegnelse over klædningsstykker. Der var også enkelte oplysninger om Bredahl: Han var født 22. marts 1869 i Maribo. Han var kraftig bygget, havde blondt hår og rødblandet skæg samt brune øjne. Han var ugift og tilhørte folkekirken. Listen over hans beklædning manglede heller ikke: Brun hat, blåstribet skjorte, brun jakke og vest, et par snørestøvler samt en rød og hvidstribet livrem og hertil noget brugt tøj.⁸ Fra Bredahl blev indsat til tvangsarbejde 17.maj 1899, og til han blev sendt til Amerika, gik der kun tre måneder, svarende til de 90 dage, han var idømt. Bag udsendelsen stod hans hjemkommune i et tæt samarbejde med anstaltens inspektør.

⁷ Stamnummer 2466.Peter Larsen (kaldet Bredahl). Notat dateret den 17.maj 1899 fra By- og Birkekontoret underskrevet Marcher. Saxenhøjarkivet.

⁸ Ibid. Notat dateret 16.maj 1899. Relation er her domsresumé. Saxenhøjarkivet.

Sidstnævnte tog alle nødvendige praktiske skridt. Der var livlig korrespondance mellem kommunen og inspektøren, herunder flere breve om afregning. Det var ikke nogen enkel sag, når kommune, anstalt, amt og fængselskontor i København var involverede. Det var Hunseby kommune ved Maribo, der overfor inspektøren rejste spørgsmålet, om det ikke var en rigtig god idé at sende Bredahl ”far west”⁹, som Christian Sonne fra Hunseby Sogneråd kaldte det i et brev til inspektør Nielsen, efter at Bredahl var rejst ud. Sonne var forpagter på Knuthenborg gods, hvorfra der blev rejst midler, da det i sin tid kneb med at finansiere anstaltsbyggeriet. Det er usædvanligt, at det var sognet, der tog initiativet til Bredahls udrejse. I de fleste andre sager, vi har undersøgt, kom ideen fra anstaltens inspektør.

Der var ikke langt fra ord til handling. Så snart Bredahl var i anstaltens varetægt, blev ideen om at sende ham af sted til Amerika fostret i Hunseby. Der findes i arkivalierne ingen oplysninger om, hvordan Bredahl så på det. Måske har han synes godt om at komme væk, måske har han set det som en chance. Vi ved det ikke. Det bevarede brev til inspektøren godt tolv år senere kunne tyde på, at Bredahl var godt tilfreds. Faktisk ved vi ikke bestemt, om Bredahl var anbragt på ”The Keeley Institute”, eller om han var i almindeligt arbejde, samt hvori hans arbejde bestod. Vi ved ikke, hvor længe Bredahl levede i Amerika. Han var 53 år, da han skrev til inspektøren i 1912. Bredahl var ikke ene om at tage turen over Atlanten. I lokalsamfundet på Lolland og Falster fandt der over en del år en større udvandring sted. Ved Græshave var der ifølge historiker og tidligere stadsarkivar i Ålborg Henning Bender nærmest en slags central for udvandring. Mange fattige landarbejderfamilier søgte lykken i Amerika i de år.¹⁰

Heller ikke i forhold til indsatte på anstalten var Bredahl et særtilfælde. Vi har som omtalt fundet 26 personer, der tog imod tilbuddet om at rejse (eller at blive sendt) til Amerika eller Canada. Der er tale om udsendelser, der strakte sig over en del år.

---

⁹ Ibid. Brev fra Hunseby Sogneråd ved Christian Sonne til inspektør Nielsen. Dateret den 24. september 1899.

¹⁰ Henning Bender, Udvandringen fra Maribo Amt 1850-1914. 2009 Årbog for Lolland Falsters Historiske Samfund, s.5-43

Blandt de første fund er fra august 1868; altså kun et par år efter åbningen af anstalten. Der var tale om en kvinde - Bodil Marie Berthelsen - fra Stubbekøbing; hun er den eneste kvinde blandt de udsendte.¹¹ Senere udsendt var Bredahl.¹² Anstalten ved Saksøbing havde nogle år på bagen, da Bredahl blev indbragt i 1899.¹³

Opstilling ved Runddelen. Udateret foto fra Anstalten. Saxenhøjarkivet.

Anstalten var et stort byggeri med mange pladser – dette også set i lyset af, at mange af de små kommuner i amtet gennem deres egne små fattiggårde også løste opgaver i

---

¹¹ Stamnummer 29. Bodil Marie Berthelsen. Stubbekøbing. Oplysninger i Stambog samt indlæg med personlige papirer. Saxenhøjarkivet.

¹² Arkivundersøgelse. Stambøger og personlige papirer. Saxenhøjarkivet.

¹³ Arbejdsgruppen planlagde et byggeri med 44 pladser til sindssyge og 44 tvangs- og arbejdspladser. Der var debat om placeringen af anstalten. Men Oreby gods (Baroniet Guldborgland) lå lige ved fjordens modsatte side, og de lagde jord til. En placering enten ved Maribo, Nakskov eller Nykøbing F var i en periode et diskussions emne.

forhold til mennesker, der ikke kunne klare sig selv. Adgang til øerne Lolland og Falster var ret besværlig på tidspunktet for anstaltens oprettelse.¹⁴ Der var ingen broer. Jernbane var på vej. Der var langt selv til Oringe, som lå ved Vordingborg. Det nævnes i arkivalierne, at der måtte en overnatning til i Nykøbing Falster, når man kom fra Saksøbing, inden rejsen kunne gå mod København, som Bredahl blev udsendt fra.¹⁵

Tilbage til Bredahl. Ved Maribo Birks Politiret blev Peter Larsen Bredahl den 10. maj 1899 idømt 90 dages tvangsarbejde ved anstalten. Han skulle derudover bære sagens omkostninger. Bredahl blev straffet for betleri. Af dommen fremgår det, at det ikke var en førstegangsforsøelse. Månedene forinden havde Bredahl udstået andre 90 dages tvangsarbejde samme sted, og han var derefter blevet hjemsendt til forsørgelseskommunen, Hunseby Sogn. Her blev han anvist arbejde ved sten slagning. Bredahl brød sig ikke om det anviste arbejde og henvendte sig til formanden for sognerådet og erklærede, ”at nu ville han ikke slaa Sten mere og i det hele taget slet ikke bestille noget som helst i Hunseby”.¹⁶ Efter at have indfundet sig hos formanden med den besked, vandrede Bredahl omkring, som der står i dommen navnlig i Bandholm, det vil sige i nabolaget. Formanden for sognerådet var ikke hvem som helst. Det var Christian Sonne, der som omtalt var godsforpagter ved Knuthenborg gods. Det har givet været helt uhørt at melde ud, som Bredahl gjorde. Bredahl havde betlet, står der videre. Han havde betlet hos jernbaneassistent Henrichsen, hos portner Nielsen og hos skovrider Buch på Knuthenborg. Ti gange tidligere var Bredahl straffet for betleri ”enten alene eller i forbindelse med anden Forbrydelse”, så nu blev han dømt efter

---

¹⁴ Der er tale om turen fra Saksøbing til Nykøbing Falster, måske 30 km. I arkivalierne findes flere fakturaer fra inspektør Nielsen til Sognerådet i Hunseby, således også en post vedr. overnatningen her inden den fortsatte rejse.

¹⁵ Sukkerproduktion af roer var ikke begyndt i 1866 – den kom dog snart til – og den krævede rigtig mange hænder. Det var især kvinder, der arbejdede i roerne. Dette var praksis helt frem til mekaniseringen af roedyrkingen i 1960erne. Så sent som i 1950erne har John Bertelsen i sin beretning om de såkaldte Roebørnestuer (eller Nød=Børnehaver) fundet omkring 1000 landarbejderbørn, som Red Barnet sørgede for, da de ellers var overladt til at være med forældrene i marken – også i november, når roerne skulle tages op. ”Roebørnestuerne” var små simple legestuer passet af lokale kvinder under Red Barnets opsyn – jf. Bertelsen, John (2001) ”Roebørnestuerne”. Red-Barnets Nødbørnehaver på Lolland og Falster. Lokal institutionshistorie. Forum for Skabende Arbejde.

¹⁶ Stamnummer 2466. Peter Larsen (kaldet Bredahl. Domsudskriften. Saxenhøjarkivet.

Lov af 3 marts 1860 §3.¹⁷ Det var en skærpende omstændighed ”at han strax efter udstaaet Straf for Betleri atter har gjort sig skyldig heri”.

Bredahl var med andre ord et kendt ansigt i nærmiljøet. Hvilken anden forbrydelse, han skulle have begået, uddybes ikke. Det er det gentagne betleri, der straffes.

Brevvekslingen mellem inspektør Nielsen og Sognerådet i Hunseby viser, at man under ingen omstændigheder ønskede Bredahl tilbage til Hunseby, når hans 90 dages tvangsarbejde var afsonet. Der blev hurtigt skabt enighed mellem inspektør og sogneråd om, at man ville af med Bredahl. Inspektøren havde prøvet at sende nogen til Amerika før, og sognerådet handlede resolut og gik straks i gang med at samle penge ind lokalt. Det vil føre for vidt her at referere den korrespondance, der omhandler fakturering og afregning for Bredahls udsendelse. Men udsendelsen kostede i alt ca. 130 kr. Heri var medregnet de 5 kr., som skulle udleveres til Bredahl ved ankomsten til Amerika. Der blev udfoldet en del bestræbelser på at få tingene til at lykkes i dagene op til Bredahls afrejse. Der blev skrevet flittigt frem og tilbage mellem inspektør og sogneråd.

Hos en Hr. Castillas¹⁸ skulle Bredahl give møde på dennes kontor i Borgergade den 17. august om formiddagen (Fængselselskabets kontor). Men allerede den 15. samme måned havde Bredahl udstået sin straf på anstalten. Mon Hr. inspektøren kunne formå ham til at forblive på anstalten indtil turen gik til København, spurgte sognerådet. Christian Sonne virkede nervøs for, at det ikke skulle lykkes at blive Bredahl kvit. Han skrev videre i samme brev, at det kun var ledsageren (inspektør og assistent fra anstalten), der kunne sørge for, at Bredahl virkelig kom af sted, ”da Kontoret ikke har nogen ret til at tvinge ham”. Det var Fængselskontoret i

---

¹⁷ Lov om Straffen for Løsgænger og Betleri af 3. Marts 1860. § 3 handler om strafudmålingen. Betleri kunne straffes med simpelt fængsel i 8 uger eller med Fængsel på Vand og Brød indtil 15 Dage, i stedet for hvilken sidste Straf paa Steder hvor Tvangsarbeidshuse ere indrettede, arbeide i disse kan idømmes efter §1 bestemte Forhold. Den første § udmåler omregningsfaktoren således at 6 dages tvangsarbejde anses lige med 1 dags fængsel på ”vand og brød”.

¹⁸ Rejseagent. Ligeledes på Lolland og Falster opererede der sådanne agenter – efter den første udvandringsbølge. Ofte udvandrede, der for en stund vendte tilbage for at få flere til at rejse til Amerika.

Borgergade, han her sigtede til.¹⁹ Brevvekslingen fortsatte. Et par dage inden afrejsen skrev inspektøren, at afhentning af Bredahl skulle ske om aftenen, ”da vi kan lade ham arbejde hele dagen som Tvangsfange”. Af sted kom han. Efterfølgende er der et længere efterspil om den korrekte afregning for udgifterne til Bredahls rejse, herunder hans ekvipering, billet, nogle få kroner til hans videre rejse i Amerika, rejse og ophold for inspektør og assistent mv. I et brev til Chr. Sonne skrev inspektøren:

Jeg garanterer for, at han er ude af Danmarks Riger og Lande thi jeg tabte ham først af syne da han var ca. 10 favne ude i Sundet og raabte et højt Farvel. Det skete i det Herrens Aar 1899 d. 17. Aug. Kl. 11 Aften. Jeg maa rettelig ønske Sogneraadet tillykke med det nu fuldbyrdede Skridt og maa vi ret haabe at Peder vil falde til Ro i de nye Forhold.²⁰

Sonne er tilsvarende begejstret i sit svar: ”Maatte Skæbnen mage det saa, at Hunseby Kommune vedblivende kan betragte denne Transport som sidste kapitel i Peter Bredahls Saga!”²¹ Bredahl skulle væk. Både Nielsen og Sonne var tilfredse med deres indsats. Deres brevveksling fortsatte. En forestående revision ved Stiftsamtet var, som Sonne skriver, bekendt med Bredahl sagen, men det kneb med at få alle posteringer indført korrekt. Her springer vi mellemregningerne over. Den 22. marts 1900 skrev inspektør Nielsen et afsluttende brev til Sonne:

Ved Tilbagesendelsen af vedlagte (regnskabsmateriale) kan jeg kun udtale min Glæde over at det lykkedes Sogneraadet uden særlige Bryderier at skaffe Bredahl og hele det bredahlske Spørgsmaal ud af Verden [...] I lige maade udtaler jeg min Glæde over den Kongelige Naade, som i disse Dage er bleven Hr. Forpagteren til Del [...] Jeg hilser Dem med Højagtelse. Deres ærbødige R. Nielsen.²²

---

¹⁹ Brev fra Hunseby Sogneråd ved Chr. Sonne til inspektøren. Dateret den 3. august 1899. Saxenhøjarkivet.

²⁰ Brev fra inspektøren til Chr. Sonne i Hunseby. Dateret den 24. september 1899. Saxenhøjarkivet.

²¹ Brev til inspektøren fra Chr. Sonne i Hunseby. Dateret samme dag, den 24. september 1899. Saxenhøjarkivet.

²² Brev fra inspektør Nielsen til Chr. Sonne. Dateret den 22. marts 1900. Saxenhøjarkivet.

Godt 12 år senere blev nedenstående brev sendt fra Hunseby Sogneraad til inspektøren:

Idet jeg hoslagt remitterer Dem fra Peter Bredahls sidst sendte Skrivelse (brevet til inspektøren) skal jeg bringe Dem Sogneraadets tak for Deres venlige Opmærksomhed ved at sende Skrivelserne og heldigvis ser det jo ud som om han er ved at komme paa den rette Side i Livet. P. Bredahl har i sin tid forvoldt Sogneraadet her megen Fortræd... Deres ærbødige Christensen.²³

Lovgivningen fra 1860 om løsgængerer var klar både vedrørende forseelse og strafudmåling. Det er interessant at se, hvordan lokale myndigheder praktiserede domsafgørelsen gennem Bredahls indsættelse på tvangsarbejdsanstalt. Bredahl havde ingen rettigheder, da de gik tabt ved dommen. Det tætte samarbejde mellem sogneråd og anstaltens inspektør fremgår af brevene, som meget direkte omtaler, hvad ønsket var i forhold til Bredahl. Bredahls egen mening foreligger ikke. Bevis for hans betleri findes. De andre forbrydelser, som dommen omtaler, uddybes ikke.

Blomsterpige og Frelserpige

Ligesom nogle vendte hjem fra Amerika, selv om det ikke havde været intentionen, var der andre, der slet ikke nåede frem til destinationen, men stod af undervejs.

Det gjorde blandt andre Olga Andrea Madsen. Hendes sags ”affære” blev omtalt i et brev fra Frelsens Hær. Brevet var skrevet 7.juli 1897 og stilet til inspektør Rasmus Nielsen.²⁴ Det var afsendt fra Kristiania (Oslo) og formidlet via Frelsens Hær i København, sendt fra oberstens kontor. Brevet handlede om ”Pigen Olga Andrea Madsen”. I brevet stod blandt andet, at ”affæren omkring Olga var latterlig ”...denne Affære synes jeg at være alt for latterlig, hun (Olga) har jo nu Plads som

---

²³ Hunseby Sogneråd ved Christensen til inspektøren. Dateret den 1. februar 1912. Saxenhøjarkivet.

²⁴ Brev til inspektøren fra Frelsens Hær. Dateret 7.juli 1897. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

Sygeplejerske, dette maa være Deres Anstalt til megen Ros”.²⁵ At der var tale om en slags affære bekræftes i en række breve og andre arkivalier fra stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen.²⁶ Hvorvidt sagen var latterlig er et andet spørgsmål. Olga var indlagt på Anstaltens Sindssygeafdeling fra 27.januar 1895 til den 10.juni 1897. Hun blev udskrevet for at rejse til Amerika. Hendes familie, venner og bekendte var udrejst et par år forinden til Illinois.²⁷

Olga var fra Vester Ulslev på Lolland og født den 27.juli 1876. I den omfattende korrespondance mellem direktion og inspektør, der findes i Saxenhøjarkivet, findes også såkaldte Belægningslister. I Bd. 8 findes Anstaltens liste for perioden april-juli 1897. Heraf fremgår det, at Olga blev udskrevet af anstalten i juni ”til Amerika”.²⁸ Belægningslisterne oplyser ikke yderligere. Kun personernes navne og årsagen til at de pågældende udgik af anstalten. For tvangsfangerne med bemærkning om udstået straf, for de sindslidende med bemærkninger som ”udskrevet til hjemmet”, ”overflyttet til Oringe” eller indskrevet i ”Afdelingen som varigt Sindssyge”. En del døde på anstalten.²⁹ Men Olga blev udskrevet for at rejse til Amerika. Hun var på det tidspunkt 20 år gammel. Hun kom godt af sted fra Sakskøbing til København. Et postkort til inspektøren, stemplet i Sakskøbing den 10.juni 1897 og underskrevet H.H.³⁰ (inspektørens hustru, sygeplejerske Hansigne Henriette) beretter, at ”Island afsejlet i Dag KL.4:30 Em. med Olga. Alt vel. Kunde ikke komme om Bord og faa fat i Kaptajnen, men vekslede 15 Kr. til amerikansk Mønt for hende. Modet godt, men udsigt til Søsyge. Hilsen H.H”.³¹

---

²⁵ Ibid.

²⁶ Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

²⁷ Ibid.

²⁸ Kopi af Korrespondance, Bd.8 JNo 148 Belægningsliste 20.april til 20.juli 1897. Saxenhøjarkivet.

²⁹ Ibid.

³⁰ Hansigne Henriette. Datter af anstaltens første inspektør H.H.Hansen og gift med Rasmus Nielsen, den nuværende inspektør. Hansigne Henriette var sygeplejerske. Det kan have været hende, der ledsagede Olga til skibet i København

³¹ Postkort stemplet den 10.juni 1897 til inspektøren fra H.H. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

”Island” havde kurs mod Kristiania. Afrejse mod Amerika foregik både fra København, fra Kristiania i Norge eller via England eller Hamborg. Inden afrejsen blev Olga ekviperet og udstyret med lidt landgangspenge. Ingen af delene for hjemsogets regning, det vil sige Vester Ulslevs.³² Men ny ekvipering var nok også påkrævet. Da Olga blev indlagt i anstalten i 1895 medbragte hun:

”1 Schal, 1 Kjole, 2 Skjorter, 1P benklæder, 1 Chemise, 1P Strømper, 1P Sko og en Hat”³³

Sognet betalte ikke for Olgas rejse. Derimod var der rejst midler til ekvipering og billet blandt beboerne i Vester Ulslev. Det fremgik at et notat fra inspektørens hånd:

”Godtroende Mennesker i Olgas Hjemkommune havde skelnenget (det står der) sammen og betalt for hendes Ekvipering og Overrejse....”³⁴

Inspektørens notat fortsætter. ”„men da Skibet kom til Kristiania i Norge, forlod hun det og var ikke til at formaa til at tage videre. Næste Skib tilbød hende atter overrejse, men da forlod hun det i Kristianssand og befinder sig i Norge, som hun paa ingen maade vil forlade”³⁵.

Frelsens Hær i Kristiania

Olga kom ikke til Amerika. Frelsens Hær i Norge gav hende arbejde som sygeplejerske. Det var ikke Olgas første møde med Frelsens Hær. Langt tidligere havde Olga taget kontakt til hæren i Danmark. Det vender vi tilbage til. Men forinden havde man gjort sig store anstrengelser for at få Olga til at rejse. Den 29. juni 1897 skrev Frelsens Hær i Kristiania til hærens oberst i København om Olga:

Hun...er en kjæltring...gik endelig ombord på ”Hekla” den 22.ds. og vi drog et lettelsens Tak da vi saa den dampe afsted...til vor forfærdelse hører vi i denne uge i

---

³² 4.august 1897 Vestser Ulslev Sogneraad ved P. Madsen afregner for ekvipering mm. med inspektøren. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

³³ Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

³⁴ Kladde fra inspektørens hånd, dateret den 16.november 1897. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

³⁵ Ibid.

brev fra Kristiania at hun er strandet der og nægter at rejse videre...vi har haft utallige ubehageligheder af hende...³⁶

Hvorfor Olga af flere omgange modsatte sig at rejse videre fra Norge til Amerika er lidt usikkert. Olga havde ikke haft nogen let gang på jorden. Et Oplysningsskema fra Sct. Hans Hospital fra 27.november 1895 beskriver den 19 årige Olga på denne måde³⁷:

- Flere Halvsøskende: En yngre Søster der er sindssyg og en Broder der er Idiot
- Som Barn meget haardt behandlet af hele Familien (Stedfaderen)
- Pt. angiver alvorlig Coullision af Hovedet som gik forud for det Anfald der bevirkede Indlæggelse paa Kommunehospitalet. Indlagt her 3.oktober 1895 paa 6. Afd.
- Forinden Sct. Johannes Stiftelsens Arbejdshus; havde selv meldt sig her, da hun ikke kunne klare sig ude i Livet. En Opsynsdame klaskede hendes Hoved mod Stentrappe – det udløste et Anfald – efter Pt. Udsagn
- Indimellem er Pt. Ondskabsfuld, Løgnagtig, Drilagtig i perioder.
Karakter og aandelige Evner: Ret gode – ikke hukommelsessvækket
- Spinkel, uudviklet lille Kvinde , muligvis synssvækket – dobbeltsyn.
- En gang indlagt til Behandling paa Sindssygeanstalten (Anstalten her) ca. 17 år gammel³⁸
- Pt: Voldsomme Heftighedsanfald fremkaldt af uvenlig Behandling, vidste ikke hvad hun gjorde handlede i Blindhed, skaffe Afløb for sin Agitation, begyndte med vild Opstemthed, slaar om sig efter alt og alle, der kommer nær. Anfaldet slutter med en Depression – Tvangshandlinger, f.eks Selvmordsforsøg (lige inden hun kom i Anstalten – første gang) 16.november 1895 overflytted Pt.til Sct. Hans (fra Kommunehospitalet)

Ifølge Olgas egne ord tegnede der sig et andet billede. Det ses i et brev til assistent Gruntvig, ansat ved Horsens Tugthus, som Olga skrev under sit ophold i anstalten.³⁹

---

³⁶ Stamnummer 2036 olga Andrea Madsen. Brev den 29.juni 1897. Brev fra Frelsens Hær i Kristiania til Frelsens Hær i København og videresendt til anstaltens inspektør.Her i uddrag. Saxenhøjarkivet.

³⁷ Oplysningsskema den 27.november 1895 Sct. Hans Hospital. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet. Skemaet er udfyldt af overlæge Rohmell

³⁸ Denne oplysning er måske forkert. Af vores fund fremgår det, at Olga tidligere har været indlagt i Saksøbing, men på det lokale hospital. Ikke som nævnt her i Anstalten.

³⁹ Den 22.juni 1896 Brev fra Olga til assistent Gruntvig, Horsens Tugthus. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet

Her fortalte hun om sin opvækst. Assistenten var som Olga med i Frelsens Hær.

Deres bekendtskab må stamme derfra.

Olga skrev i brevet, at hun levede på landevejene. Hun solgte blandt andet blomster.

Det foregik i hendes hjemegn, det vil sige Maribo, Nysted og Nakskov på Lolland.

Hendes fødested i Vester Ulslev ligger ligeledes i den sydvestlige Lolland.

Hun skrev, at hun på et tidspunkt rejste fra Nakskov til Rudkøbing på Langeland.⁴⁰

Her fik hun kontakt til ”nogle officerer i Frelsens Hær”. De gav hende husly i nogle måneder. Herfra kontaktede hun ”Redningshuset” i København.⁴¹ Frelsens Hær drev

stedet, der ifølge Olga havde hjulpet mange unge piger i nød. Olga bad om optagelse

i ”Redningshuset”. Det fik hun og drog til København.⁴² Hun var for så vidt godt

tilfreds med opholdet her, indtil der ankom en ”pige fra Nakskov, der kendte hende

og som talte dårligt”⁴³ om Olga. Det kunne Olga ikke bære. ”Hun gik sin vej”.⁴⁴

”Man kan ikke løbe fra sin skæbne” skrev Olga blandt andet videre til assistent

Gruntvig. Olga opsøgte herpå en anden Frelsens Hær institution Sct. Johannes

Stiftelsen, der lovede hjælp. Men den udeblev, og ”jeg forsøgte at gøre en ende på

dette usle Liv”.⁴⁵ Selvmordsforsøget betød indlæggelse på Kommunehospitalet 6.afd.,

og herfra kom hun videre til Sct. Hans Hospital. Den omtalte episode i

oplysningsskemaet fra Sct. Hans Hospital, hvor en opsynsdame ved Sct. Johannes

Stiftelsen angiveligt skulle have forvoldt et hovedtraume hos Olga (”hun klaskede mit

hoved ned i en stentrappe”) nævnes ikke i brevet til Gruntvig. Derimod nævnte Olga

brevkontakt med familien i Amerika og deres løfte om at ”vilde sende en Belet”.⁴⁶

”Siden mine Forældre rejste lider jeg af Tungsind og Livslede... Sindsygeanstalt

---

⁴⁰ Ibid. Olga nævner ingen dato.

⁴¹ Ibid.

⁴² Frelsens Hær har ved Nina Lauridsen velvilligt udredt for os, at Olga i perioden 1.februar til 19.februar 1895 opholdt sig i ”Redningshjemmet” på Vendemindvej

⁴³ Den 22.juni 1896 Brev fra Olga til assistent Gruntvig, Horsens Tugthus. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

behøver jeg ikke. Jeg kan jo godt arbejde”,⁴⁷ stod der videre i brevet. Olgas vej fra Frelsens Hærs Redningshjem, Sct. Johannesstiftelse over Kommunehospitalet til Sct. Hans Hospital kan kortlægges. Det er senere hendes hjemkommune Vester Ulslev, der begærer hende indlagt i anstalten. ”Hun er næppe egnet til Ophold i almindeligt Fattighus” fremgik det af lægeerklæringen fra Sct. Hans.⁴⁸ Den sædvanlige procedure blev iværksat: Inspektør, Stiftamt og Vester Ulslev sognekommune udvekslede de nødvendige papirer, og Olga blev sendt til Anstalten (Sindssygeafdelingen) mod hendes vilje.

Kvindeafdelingen og personale samt inspektøren
Foto udateret, men fra før 1892. Saxenhøjarkivet

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Oplysningsskema den 27. november 1895 Sct. Hans Hospital. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

På Anstalten opholdt Olga sig fra januar 1896 og frem til juni året efter.

I denne periode modtog og skrev Olga breve til familien i Amerika.

Vi ved fra brevene, at familien var stor. Brevene fra Amerika er fra moderen Olivia, stedfaderen Mads og en søster Johanne.⁴⁹ Moderen omtaler Olgas seks mindre søskende samt ”en lille Tyk Dreng, som du slet ikke har set”. Elvin Severin Madsen kom til verden i Amerika. Moderens søster og onklen omtaltes i samme brev sammen med flere som Olga kendte, nemlig de fire der ”stod Fatter” ved Elvins dåb. Brevet gav også tilsagn om at sende Olga en billet. Nogle måneder forinden havde Olga fået brev fra søsteren Johanne.⁵⁰ Søsteren skrev at moderens ”Hjerte var næsten broken...vi vil sende dig en Billet”.⁵¹ Også faderen Mads lader høre fra sig. Dog ikke direkte til Olga, men til inspektøren. Faderen skrev, at det var svære tider uden arbejde, og at der var mange munde at mætte, men at der kunne blive tale om at sende en billet til Olga engang til foråret.⁵² Forinden havde inspektøren skrevet til Johanne Madsen i samme ærinde. Inspektøren deltog aktivt i forsøget på at finde midler til en billet til Olga, og på det tidspunkt ville Olga gerne ud af Anstalten og rejse over til familien. Som svar på brev fra moderen skrev Olga tilbage i februar 1897 således⁵³

Min kjære Moder,

Du kan tro at jeg blev glad da jeg modtog Dit Brev, og saa at der dog maaske var Haab om at vi endnu en Gang skal samles her i dette Liv det er mit eneste Ønske. Kjære Moder nu vil jeg fortælle dig hvordan det er gaaet mig siden sidst jeg skrev til Dig, jeg var saa glad fordi jeg tænkte at jeg fik nok Lov til at blive paa Sct.Hans Hospital til i Marts Maaned saa jeg kunde komme til at rejse derfra; men ikke mange Dage efter kom en af Opsynsdamerne og sagde til mig i dag skal jeg rejse med Dem til Saxkjøbing. Du kan tro jeg blev bedrøvet da jeg hørte at jeg skulde på Sindsygeanstalten. Du gør dig ingen Mening om hvor svært det er at vandre fra den ene Sindsygeanstalt til den anden, men Gud er jo alle Vegne og han skal sikkert hjælpe mig at stride den Tid jeg skal være her. Doktor Kron kommer her næsten hver

---

⁴⁹ 1.januar 1897. Brev fra moderen i Illinois til Olga. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen.Saxenhøjarkivet.

⁵⁰ 30.oktober 1896. Brev fra Johanne Madsen til Olga. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen.saxenhøjarkivet.

⁵¹ Ibid.

⁵² 17.februar 1897. Brev fra Hans Madsen til anstaltens inspektør. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

⁵³ 2.februar 1897. Brev til moderen fra Olga. Stamnummer 2036 Olga Andrea Madsen. Saxenhøjarkivet.

Dag og han kjente mig strax igjen fra for en halv 5 Aar siden da jeg laa paa Sygehuset nede i Byen. Jeg har allerede faaet det Indtryk at Inspektøren han er en rigtig rar Mand som vil gjerne gjøre noget for sine Patienter; men det er alligevel haart at være paa saadan et Sted for alle ens Handlinger her bliver regnet for Sindsyge, og nu er jeg virkelig rask, Professoren paa Sct.Hans sagde til mig at jeg var saa rask saa jeg godt kunde udskrives. Kjære Moder hvis I kan saa gör dog endelig Udvej for at jeg kan komme til at rejse til Marts. Jeg længes efter mit Hjem og efter at komme bort fra Danmark hvor der er saa mange bitre Minder for mig . Om Glæden en betegned hvert Fjed vi vandre frem. Dog længsel Sjælen fylder ved Tanken om mit Hjem. Og aldrig jeg i Verden vil finde noget Sted, hvor som barndoms Egne mit Hjerte föler Fred. Hjem, Hjem mit kjære Hjem. Nej, intet Sted på Jorden er skjönt som du mit Hjem, jeg skriver dette Vers fordi jeg ikke kan sige Dig hvor meget jeg længes efter at komme Hjem. Kjære Moder da jeg sist skrev til dig lovede jeg at naar jeg skrev igjen skulde I faa mit Fotografi og jeg og jeg har ogsaa holt mit Löfte og sender Eder et i næste Brev haaber jeg at faa en afgjørende Efterretning. Jeg venter med Længsel. Jeg er da glad for at her er nogle troende Mennesker nede. Her er to kjære unge Piger som er troende og jeg holder rigtig meget af Dem for De kan da forstaa mig. Doktor Kron⁵⁴ er ogsaa en troende Mand. Kjære Moder det lader til i Dit sidste Brev at Du igjen er bleven forsonet med din Søster vil du hilse hende fra mig og hils mine Kusiner mange Gange og sig Dem tak for Kortene. Og hils nu Fader og alle mine smaa Søskende jeg er da Rask og haaber at spørge det samme fra Eder Og nu til Slut en rigtig kjærlig Hilsen.
Din hengivne Datter.O.Madsen

Hvorfor Olga ikke udrejste med sin familie og venner fra Vester Ulslev ved vi ikke. Brevene fra både moderen og søsteren og ikke mindst fra Olga giver ikke svar. Måske findes noget af et svar i Olgas brev til assistent Gruntvig, hvor hun omtalte et barsk liv på landevejene og efterfølgende tilflugtssted hos Frelsens Hær. Flere selvmordsforsøg kaster lys på svære vanskeligheder og et til tider forpint liv. Det ser ud til, at Olga insisterede på at ville af sted. At hun savnede familien dokumenterer brevene. Hvad der alligevel fik Olga til at insistere på at blive i Norge, efter at rejsen var tiltrådt, forbliver en hemmelighed.

---

⁵⁴ Krohn